

УДК 334.012

Мешкова-Кравченко Н.В.,
старший викладач кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет

Тарасюк А.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мешкова-Кравченко Н.В., Тарасюк А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності. У статті вказано на зростаючу значимість інформаційно-аналітичного забезпечення під час прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо успішного функціонування та розвитку суб'єктів підприємництва. Розкрито сутність інформаційно-аналітичного забезпечення та його складників: інформаційного та обліково-аналітичного забезпечення. Обґрунтовано необхідність отримання саме зовнішньої інформації для прийняття адекватних рішень в умовах динамічних змін бізнес-середовища. Розглянуто доцільність здійснення конкурентної розвідки, можливість використання різних джерел інформації та методів збору інформації. Вказано на актуальність використання бенчмаркінгу, а саме партнерського бенчмаркінгу, для послідовного поліпшення та безперервного управління змінами. Вказано на необхідність набуття відповідної компетентності фахівцями інформаційно-аналітичного профілю для ефективного функціонування системи управління суб'єктами підприємництва.

Ключові слова: управлінське рішення, інформація, аналіз, конкурентна розвідка, бенчмаркінг, суб'єкт підприємництва.

Мешкова-Кравченко Н.В., Тарасюк А.В. Информационно-аналитическое обеспечение предпринимательской деятельности. В статье указано на растущую значимость информационно-аналитического обеспечения при принятии обоснованных управленческих решений для успешного функционирования и развития субъектов предпринимательства. Раскрыта сущность информационно-аналитического обеспечения и его составляющих: информационного и учетно-аналитического обеспечения. Обоснована необходимость получения именно внешней информации для принятия адекватных решений в условиях динами-

ческих изменений бизнес-среды. Рассмотрены целесообразность осуществления конкурентной разведки, возможность использования разных источников и методов сбора информации. Указано на актуальность использования бенчмаркинга, а именно партнерского бенчмаркинга, для последовательного улучшения та непрерывного управления изменениями. Указано на необходимость формирования соответствующей компетентности специалистами информационно-аналитического профиля для эффективного функционирования системы управления субъектами предпринимательства.

Ключевые слова: управленческое решение, информация, анализ, конкурентная разведка, бенчмаркинг, субъект предпринимательства.

Meshkova-Kravchenko N.V., Tarasiuk A.V. Information and analytical support of entrepreneurial activity.

The article highlights the growing importance of information and analytical support when making informed managerial decisions on the successful functioning and development of business entities. The essence of information-analytical support and its components: information, accounting and analytical support is revealed. The relevance of the study is related to the need to form a new model of organization of information and analytical support for solving the problems of modern business. It is indicated that only internal accounting and analytical information is not sufficient for effective management. The necessity of getting the most outward information for the adoption of adequate solutions in the conditions of dynamic changes in the business environment is outlined. Current information allows us to form optimal relationships with all contracting parties, in particular consumers, competitors, state authorities. The expediency of conducting competitive intelligence, the possibility of using different sources of information and methods of information gathering is considered. It is noted that the disclosure of reliable information about various aspects of the activity of the subject of entrepreneurship allows to obtain and maintain a high level of trust of consumers, partners, contact audiences to, which is very important in the current competitive struggle. It is pointed out the relevance of using benchmarking, namely, affiliate (associative) benchmarking, for consistent improvement and continuous change management. Domestic enterprises are characterized by a steady tendency towards informatization of management processes, use of new methodologies. On the basis of the accumulated information it is possible to discover new regularities by using data extraction technologies. It is advisable to consider the possibility of using information technology using the data mining intelligence "Data Mining". The current role of information and analytical support lies not only in solving existing problems, but also in preventing the causes of business threats. It is indicated on the necessity of obtaining the relevant competence by specialists of the information-analytical profile for the effective functioning of the system of management of business entities.

Key words: managerial decision, information, analysis, competitive intelligence, benchmarking, subject of entrepreneurship.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки характеризується складними економічними процесами, які породжують цілу низку проблем та загроз успішному функціонуванню та розвитку підприємництва. Вирішення проблем сучасного бізнесу неможливе без застосування сучасного інструментарію досягнення конкурентних переваг, зокрема побудови системи інформаційної підтримки управління бізнес-процесами. Сьогодення характеризується усвідомленням управліннями необхідності розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень із метою забезпечення ефективної діяльності суб'єктів підприємництва, однак недостатнє розуміння аспектів формування нової моделі організації інформаційно-аналітичної підтримки процесу прийняття управлінських рішень зумовлює актуальність даного дослідження.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Останні публікації щодо сутності інформаційно-аналітичного забезпечення вказують на активізацію досліджень із даної проблематики. При цьому розглядають терміни «інформаційне забезпечення», «обліково-аналітичне забезпечення», «інформаційно-аналітичне забезпечення» з різними їх трактуваннями та значимістю для окремих аспектів управління, зокрема в системі управління фінансово-економічною безпекою [1], інноваційною діяльністю [2], для аудиту та контролю [3], для управління результатами діяльності підприємства [4]. Сучасні реалії функціонування суб'єктів

підприємництва, необхідність швидкого та адекватного реагування на виклики змін у бізнес-середовищі ставлять нові вимоги до інформаційно-аналітичного забезпечення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що потребує подальшого дослідження теоретичних та методичних аспектів даного виду діяльності.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є визначення сутності та ролі в системі управління бізнес-процесами сучасного суб'єкта підприємництва інформаційно-аналітичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічні процеси сьогодення характеризуються складністю та динамічністю, що призводить до прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. Відповідно, обґрунтованість управлінських рішень суттєво залежить від сутності, якості та своєчасності наявності необхідної інформації.

Прийняття рішень здійснюється на основі кількісних і якісних чинників, лімітуючих обмежень та оптимізації окремих часткових рішень, по сукупності яких знаходять оптимальні величини параметрів з їх допустимих значень. Під час прийняття рішень однією з основних проблем є отримання необхідної вихідної інформації та її прогнозування за зміни параметрів і процесів, що дає змогу виявити перспективні варіанти [2, с. 91].

Інформація, яка обслуговує процеси виробництва, розподілу, обміну і поживання матеріальних благ і забезпечує вирішення завдань організаційно-економічного

управління на макро- і мікрорівні, називається управлінською. Вона являє собою різні відомості економічного, технологічного, соціального, юридичного, демографічного та іншого змісту [3, с. 47].

Розглядають такі підходи до сутності інформаційного забезпечення системи управління суб'єктом підприємства [5, с. 210]:

- інформаційне забезпечення як сукупність інформації (класифікатори, документи, інформаційні масиви та бази даних), тобто безпосередньо інформаційний продукт, який використовується в процесі прийняття управлінських рішень;

- як процес збору, зберігання, обробки, пошуку та видачі необхідної користувачам інформації за їх запитам;

- як інформаційний продукт, який створюється в підсистемі інформаційного забезпечення, так і процес функціонування такої підсистеми.

Саме третій підхід більш повно характеризує сутність даного процесу. Термін «забезпечення» слід розглядати як гарантування своєчасного формування та передачі якісної інформації в рамках системи управління внутрішнім та зовнішнім користувачам. Інформація є умовою успішної діяльності, основою планування, контролю, коригування стратегії і тактики бізнесу, засобом впливу на ситуацію на ринку.

Нині пріоритетним у системі управління суб'єктом підприємства є інформаційно-аналітичне забезпечення, основою якого є обліково-аналітичне забезпечення. Багато авторів зазначають, що обліково-аналітичне забезпечення – це єдність систем обліку, аналізу і аудиту, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами [6; 7].

Інформаційний складник інформаційно-аналітичного забезпечення формується на підставі таких видів інформації: планової, облікової, нормативно-правової та звітно-статистичної. Формування системи аналітичного забезпечення базується на основі стратегічного, атрибутивного, операційного, порівняльного, фінансово-економічного аналізу [4, с. 40].

Аналітична система дає змогу оцінити кількісний та якісний стан досліджуваного об'єкта, виявити тенденції процесів, на основі чого розробити варіанти управлінських рішень, які дадуть змогу уникнути або стримати вплив негативних тенденцій та сприяти позитивним.

Загальноприйнята організація обліку забезпечує оцінку ефективності діяльності підприємства, при цьому оперують переважно структурованою інформацією ретроспективного характеру. Обліково-аналітична інформація як поєднання інформації, яку продукує бухгалтерський облік, та результатів економічного аналізу не є достатньою для прийняття оптимальних управлінських рішень у сучасних умовах.

Інформаційно-аналітичне забезпечення повинно об'єктивно відображати стан підприємства на будь-який момент часу і з будь-яким рівнем деталізації, а також урахувати можливі загрози з боку зовнішнього середовища [8, с. 63]. Стратегічні інформаційні потреби підприємства охоплюють вхідну інформацію, яка орієнтована як на внутрішнє середовище (технологію, організацію виробництва, фінансово-економічні ретроспективні показники), так і на зміну у зовнішньому середовищі [2, с. 85].

Відповідно, для прийняття адекватних рішень щодо розвитку підприємства необхідна також зовнішня інформація про макро- та мікросередовище функціонування суб'єкта підприємства. Актуальна інформація дає змогу формувати оптимальні взаємовідносини зі споживачами, конкурентами, органами державної влади та з іншими контрагентами.

Така інформація може бути отримана, зокрема, шляхом здійснення конкурентної (ділової) розвідки, що означає систематичний збір й аналіз відомостей про конкурентів, діючих та потенційних партнерів і загальні тенденції розвитку бізнесу для реалізації цілей конкретного суб'єкта.

Мета конкурентної розвідки – забезпечення ефективного реагування компанії на швидкі зміни навколишнього середовища й управління ризиками бізнес-діяльності через здійснення своєчасного інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень [9, с. 428].

Важливість даної інформації незаперечна для більшості підприємств. Проте конкурентну розвідку нині здійснюють, як правило, періодично, а найчастіше в разі виникнення серйозної проблеми і власними силами. Як наслідок, очікувані результати досліджень не завжди задовольняють замовника, оскільки не дають змоги прийняти оптимальне управлінське рішення.

На думку багатьох фахівців, основні джерела розвідувальних даних:

- люди, що володіють інформацією, – від випадкових свідків до експертів та працівників конкуруючої компанії;
- речі (зразки продукції, макети, муляжі, виставкове й торговельне обладнання);

- документи, які представлені установчими документами фірм, внутрішньою розпорядчою документацією, звітністю, технічною і тендерною документацією, рекламними матеріалами та публікаціями, особистими паперами, а також документами органів влади й місцевого самоврядування;

- засоби зв'язку та електронні системи обробки інформації, у тому числі можливості мережі Інтернет;

- різні чинники, які можна відслідкувати, зокрема поведінка, розмови, результати дій.

Джерела інформації можна поділити на відкриті та закриті, платні та безкоштовні. Для повноти оцінки ефективним є паралельне використання усіх доступних джерел інформації. Методи збору інформації поділяють на пасивні та активні. Пасивні методи передбачають збір й аналіз відкритої інформації про ситуацію на ринку, у галузі, стан та наміри конкуруючих суб'єктів господарювання із засобів масової інформації, офіційних документів конкурентів, а також шляхом придбання і дослідження товарів конкурентів. Активні методи передбачають відвідування публічних заходів – виставок, ярмарок, конференцій; проведення підставних переговорів чи добору персоналу, приховані опитування; залучення до співпраці людей, які володіють необхідною інформацією.

Водночас, незважаючи на існування великої кількості методів розвідувальної діяльності підприємства, серед яких – вербування агентів серед співробітників компанії-конкурента, засилання «своїх людей», викрадення важливої комерційної інформації або використання тієї корисної інформації, доступ до якої конкуренти з різних причин не змогли обмежити, сьо-

годні конкурентна розвідка – це переважно система збору та аналізу відкритої інформації про ринки, технології та провідних гравців, яка розроблена і функціонує на високому професійному (аналітичному) рівні з дотриманням усіх найсуворіших норм ділової етики [9, с. 429].

Однак відкриті інформаційні ресурси суб'єктів господарювання обмежені, далеко не всі підприємства публікують дані про свою діяльність у відкритих джерелах, а ті ж, що оприлюднюють фінансову звітність, виконуючи вимоги законодавства, не наводять інформацію щодо кадрового, матеріально-технічного забезпечення тощо, тобто не виконується вимога до повноти інформації. Крім того, оприлюднені дані не завжди відповідають дійсності, зокрема вони можуть слугувати рекламним цілям для поліпшення іміджу суб'єкта господарювання.

Постає питання про підвищення рівня прозорості суб'єктів господарювання. Прозорість – це комплексний (інтегральний) показник відкритості суб'єкта економіки, який відображає адекватність вимогам користувачів, рівень повноти розкриття та доступності звітної інформації про його поточний стан і перспективи діяльності [10, с. 49].

Здобути та підтримувати високий рівень довіри споживачів, партнерів, контактних аудиторій до суб'єкта підприємництва, що є дуже важливим в умовах конкурентної боротьби, можливо шляхом оприлюднення достовірної інформації про різні аспекти його діяльності.

Актуальним нині є використання бенчмаркінгу – діяльності щодо виявлення і вивчення найкращих із відомих методів ведення бізнесу. На відміну від конкурентної розвідки бенчмаркінг – метод вивчення чужого досвіду, який не становить таємниці. Бенчмаркінг – це діяльність, що базується на взаємовідносинах, згоді щодо обміну даними, яка забезпечує вигоду для всіх учасників; це порівняння характеристик досліджуваних підприємств для встановлення розходжень у них і пошуку шляхів поліпшення ситуації. Бенчмаркінг проводиться на основі фактичних даних, точного аналізу і вивчення процесу, а не тільки на базі інтуїції.

Незважаючи на те що практикують застосовувати внутрішній бенчмаркінг, в умовах конкурентного середовища зростає значимість зовнішнього бенчмаркінга, а саме партнерського (асоціативного). Враховуючи, що проведення індивідуального конкурентного бенчмаркінгу може викликати труднощі, пов'язані з доступом до інформації про діяльність конкурента, саме партнерський бенчмаркінг дає змогу на основі укладеного договору про проведення спільних порівняльних досліджень діяльності кожного з учасників (як різних профілів, так і однопрофільних) отримувати достовірну інформацію для ухвалення управлінських рішень щодо подальшого успішного розвитку.

Для забезпечення стабільного розвитку бізнесу бенчмаркінг слід розглядати не як окремих одноразовий захід, а як стратегію послідовного поліпшення та безперервного процесу управління змінами.

Загалом необхідно забезпечити повну інформаційну відкритість перед усіма зацікавленими особами, а система збору та аналізу інформації повинна функціонувати на високому професійному рівні, з дотриманням усіх найсуворіших норм ділової етики.

Нині відслідковується стійка тенденція до інформатизації процесів управління. Існування, а тим більше розвиток сучасного бізнесу, залежить від ефективних інформаційних систем, які базуються на сучасних автоматизованих засобах. Для вітчизняних підприємств найбільш актуальними є такі концепції комп'ютерних інформаційних систем, як MRPII (методологія детального планування виробництва підприємства) і ERP (методологія планування ресурсів підприємства або планування ресурсів у масштабі підприємства).

По суті, ERP-система намагається «відтворити», змодельовати бізнес-процеси за допомогою програмного забезпечення і супроводжувати кожну дію того або іншого працівника [3, с. 59]. В ERP-системах накопичується інформація, яка на перший погляд не має суттєвого значення під час прийняття рішень стосовно поточної діяльності, але на основі неї можна виявити нові, раніше не виявлені закономірності шляхом застосування технологій добування даних (Data Mining) [1, с. 177].

Доцільним виявляється коригування асортименту продукції на основі розробленої інформаційної технології з використанням інтелектуального аналізу даних Data Mining [11, с. 26].

Таке завдання можна вирішити в декілька етапів:

1-й етап – створення сховища даних як елемента технології Data Mining, що є джерелом наповнення даними багатовимірних конструкцій OLAP-кубів;

2-й етап – виділення необхідної інформації для формування економіко-математичної моделі максимізації прибутку від реалізації продукції;

3-й етап – формування багатовимірних OLAP-кубів, у результаті реалізації яких можна отримати прозору модель даних для проведення порівняльного аналізу економічних показників, виявлення причин їх відхилення від планового рівня, прогнозування собівартості та попиту на продукцію, можливість пошуку шляхів зниження собівартості продукції;

4-й етап – розроблення пропозицій щодо коригування асортименту продукції засобами Data Mining.

Мета інформаційно-аналітичного забезпечення полягає у наданні управлінцю достатнього обсягу інформації для вирішення проблем захисту від загроз, які виникли, та для попередження щодо причин, які можуть спровокувати виникнення цих загроз, а саме ризиків, небезпек і викликів.

Ризик є наслідком прийняття рішення в умовах невизначеності. Розрізняють такі види причин виникнення невизначеностей:

- нестабільність багатьох процесів і явищ, що впливають на економіку;
- різний рівень інформованості учасників ринкових угод;
- конфліктність і багатокритеріальність під час оцінки рішень;
- неповнота, неточність та суперечливість інформації [12, с. 27].

Наведений перелік причин, що зумовлюють невизначеність ситуації, націлює на розуміння пріоритетності інформаційного складника під час прийняття управлінських рішень, при цьому розглядаються як кількісна та якісна характеристика самої інформації, так і ступінь володіння нею учасниками прийняття рішень.

Прийняття рішень – це складний процес, який супроводжується психологічними, організаційними і технічними труднощами. Для вдосконалення цього процесу повинні формуватися сучасні інформаційно-аналітичні підрозділи, які здійснюють діагностику, прогнозування та моделювання процесів різних типів і рівнів. Якість роботи цих підрозділів зумовлена рівнем підготовки їхніх співробітників. Аналітик повинен володіти сукупністю інтелектуальних технологій та мати досвід практичної діяльності, що дає йому змогу адекватно відображати суть явищ і процесів, виявляти тенденції їх розвитку, прогнозувати та створювати ґрунтовну основу для прийняття управлінських рішень. Персонал інформаційно-аналітичних структур повинен володіти навиками збору, обробки інформаційних матеріалів, підготовки аналітичних документів із використанням нових інформаційних технологій.

Інформаційні технології спрощують доступ до знань. Доступність знань спрощує генерування нових ідей і спонукає бізнес збільшувати витрати на навчання персоналу для підвищення його компетенції, роблячи його сприйнятливим до інновацій і зацікавленим у змінах [2, с. 41].

Належна підготовка фахівців інформаційно-аналітичного профілю передбачає набуття компетентності щодо застосування новітніх методів збору інформації, аналізу, прогнозування та моделювання, без чого неможливо приймати оптимальні рішення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасні реалії функціонування бізнесу вимагають нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення підприємницької діяльності. Оперування тільки внутрішньою інформацією не дає змоги приймати оптимальні управлінські рішення. Зовнішню інформацію можна отримати, зокрема, шляхом здійснення конкурентної розвідки, бенчмаркінгу. Успішність прийняття управлінських рішень суттєво залежить від компетентності фахівців, які задіяні у цьому процесі. Подальша розвідка повинна бути пов'язана з удосконаленням існуючих та розробленням нових інноваційних засобів пошуку інформації, застосуванням нових методів і прийомів аналітики, які б забезпечили успішну діяльність та розвиток суб'єктів підприємництва в умовах динамічних змін бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Яремик М.І., Яремик Х.Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємств. *Наукові записки*. 2016. № 2 (53). С. 173–180. URL : <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-53/21.pdf> (дата звернення: 11.02.2019).
2. Управління економічними процесами та інноваційний розвиток промислових підприємств в умовах динамічних змін зовнішнього середовища : колективна монографія / заг. ред. М.В. Шарко, Н.М. Олійник. Херсон, 2017. 251 с.
3. Івахненко С.В. Інформаційні технології аудиту та внутрішньогосподарського контролю в контексті світової інтеграції: наукове видання. Житомир. 2010. 432 с. URL : http://www.ivakhnenkovaudit.info/IT_in_control&auditing.pdf (дата звернення: 11.02.2019).
4. Масленников Є.І., Побережець О.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління результатами діяльності підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2016. Т. 15. Вип. 1 (32). С. 35–49. URL : <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/93876/89404> (дата звернення: 11.02.2019).
5. Вакун О.В. Економічна сутність обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємством. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2016. Т. 21. Вип. 1. С. 210–213. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_1_48 (дата звернення: 11.02.2019).
6. Штангрет А.М. Обліково-аналітичне забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2013. № 2. С. 58–63. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2013_2_10 (дата звернення: 11.02.2019).
7. Волощук Л.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства. *Праці Одеського політехнічного університету*. 2011. Вип. 2 (36). С. 329–338. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Popu_2011_2_57 (дата звернення: 11.02.2019).
8. Лазаришина І.Д. Джерела інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 62–65. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2012_38%28dodatok%29__14 (дата звернення: 11.02.2019).
9. Мужанова Т.М. Конкурентна розвідка як інструмент інформаційно-аналітичного супроводу забезпечення інформаційної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 425–431. URL : http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/65.pdf (дата звернення: 11.02.2019).
10. Игумнов В.М. Основные направления исследования прозрачности. *Международный бухгалтерский учет*. 2011. № 41 (191). С. 47–53. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-issledovaniya-transparentnosti> (дата звернення: 11.02.2019).
11. Карлюка Д.О., Мешкова-Кравченко Н.В., Бурик Ю.І. Визначення шляхів підвищення ефективності функціонування птахових підприємств за допомогою технології Data Mining. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 3. Т. 1 (236). С. 22. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_3%281%29__6 (дата звернення: 11.02.2019).
12. Латкіна С.А., Мешкова-Кравченко Н.В. Підприємницькі ризики в інноваційній діяльності підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 3–2 (46). С. 26–29. URL : http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/46_2_2018/06.pdf (дата звернення: 11.02.2019).